

УДК 631,1:330.3

Смолинець І.Б., аспірант*[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
АГРАРНОГО СЕКТОРА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Теоретичне і практичне вивчення можливостей та обґрунтування заходів щодо забезпечення належного функціонування підприємств в аграрному секторі з урахуванням впливу окремих організаційно-економічних аспектів.

Ключові слова: аграрний сектор, організаційно-економічні аспекти, трансформаційна економіка, агропромислове виробництво.

Постановка проблеми. Трансформаційний процес викликав глибокі та масштабні інституціональні зміни в агропромисловому виробництві. Ринкові перетворення вітчизняного аграрного сектора мають суперечливий характер і поки що залишаються незавершеними. На місце дореформених інститутів прийшли якісно нові інститути, що мають відповідати ринковим вимогам. Але їх формування та розвиток здійснюються здебільшого штучно, шляхом запозичення, без врахувань особливостей та соціально-економічних умов аграрного сектора та прив'язки до специфіки країни.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні, методичні та практичні аспекти механізму підвищення ефективності аграрної сфери економіки, застосування раціональних способів організації аграрного сектора та його складових розглянуті у працях В.Г. Андрійчука, П.І. Гайдуцького, П.Т. Саблука, В.Я. Месель-Веселяка, М.Й. Маліка, М.М. Федорова та інших.

Водночас подальшого розвитку потребують теоретичні та методологічні засади менеджменту трансформаційних зрушень у аграрному секторі економіки, зокрема в контексті теорії інституціоналізму. Це дозволить розробити стратегічні напрями трансформації аграрного сектора, охопивши різнобічні елементи цього складного та багатоаспектного процесу.

Мета статті. Метою даного дослідження є обґрунтування заходів щодо забезпечення належного функціонування підприємств в аграрному секторі з урахуванням впливу основних організаційно-економічних аспектів їх діяльності в умовах трансформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Сільське господарство як специфічна галузь народного господарства представлене різноманітним форм господарювання. Але, на жаль, недосконалою системою організації виробництва сьогорішніх сільськогосподарських підприємств є досить вагомою перешкодою

*Науковий керівник – д.е.н., професор Шульський М.Г.

© Смолинець І.Б., 2011

щодо забезпечення ефективного їх функціонування. Саме організаційний чинник набуває особливого значення в умовах поступового утвердження у сільському господарстві прогресивних засад його розвитку [1, с. 37].

У державній “Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки)” підкреслено: “В межах нинішньої моделі розвитку широкомасштабна модернізація національної економіки ... неможлива. Потрібні суттєві зміни в механізмі трансформаційних процесів, їхнє системне оновлення, тобто осмислений перехід до такої моделі ринкових перетворень, де саморегулювання поєднується з ефективним державним регулюванням” [5].

Даний висновок має суттєве соціально-економічне підґрунтя. Так, протягом півторадесятирічних системних перетворень в Україні не знайдено дієвих механізмів, які б ефективно впливали на її розвиток. Про це свідчать індекси основних соціально-економічних показників: на початку 2008 року фізичний обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) складав лише 67,1% від його рівня в 1990 році; 33,5% українських підприємств були збитковими. Відсутніми є принципові зрушення у структурних процесах: у структурі суб’єктів підприємницької діяльності знижується частка підприємств сільського господарства, яка на початку 2008 року дорівнювала відповідно 7,8% проти 8% на початку попереднього року. Водночас зростає питома вага підприємств і організацій, що здійснюють операції з нерухомістю та операції з державного управління.

Як зазначає П.Т.Саблук, організація аграрного виробництва в Україні не відповідає світовій практиці розширеного відтворення. Навантаження ріллі на 1 трактор в Україні у 4-20 разів більше, а посівів зернових на зернозбиральний комбайн – у 4-8 разів більше, ніж у розвинених країнах [6, с. 10].

Відомо, що спеціалізація супроводжується концентрацією виробництва, тобто використанням земельних, трудових ресурсів, засобів виробництва для забезпечення збільшення обсягів вироблення певних видів продукції.

Наприклад, концентрація особливо важлива у підвищенні ефективності виробництва продукції тваринництва. За підвищення рівня концентрації поголів’я великої рогатої худоби і свиней значно знижується собівартість продукції [4, с. 21-22].

Визначення розмірів господарських формувань за обсягами виробництва валової продукції та кількісним складом працівників ґрунтується на встановленні оптимальних співвідношень між земельною площею, засобами механізації (при визначених технологіях), кількістю працівників та їх збалансованості з обсягами виробництва [1, с. 105]. На думку академіка, АЕН України і Національної академії аграрних наук України В.Я. Месель-Веселяка, найвищу ефективність забезпечують сільськогосподарські підприємства, площа сільськогосподарських угідь в яких перевищує 5 тис. га. У фермерських господарствах збільшення площі ріллі з 50 га до 400-900 га підвищує комплексний коефіцієнт використання технічних засобів з 0,16 до 0,88-0,91, а відповідно й значно знижується собівартість продукції [4, с. 21-22].

Аналіз нинішнього стану Львівської області показав, що індекс обсягів валової продукції сільського господарства (у порівняних цінах 2005 р.) за січень-лютий 2011р. порівняно з січнем-лютим 2010р. становив 102,9 % (див. рис. 1).

Збільшення обсягу продукції сільського господарства у вартісній оцінці відбулося у сільськогосподарських підприємствах на 12,3% (у січні-лютому 2010р. – на 5,2%), у господарствах населення – зменшення на 4,3% (у січні-лютому 2010 р. – на 0,3%) [7].

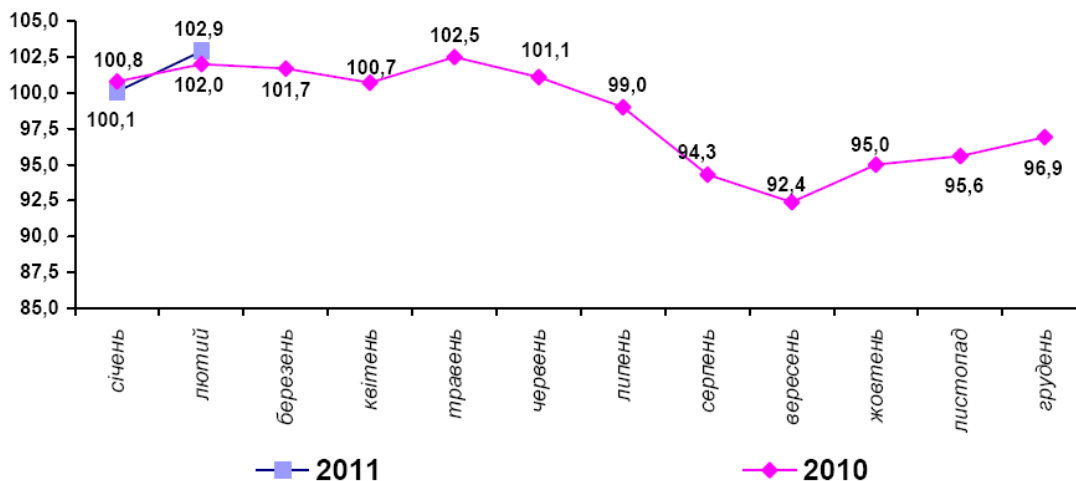

Рис. 1. Індекси обсягів сільськогосподарського виробництва (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

За обсягом виробництва продукції сільського господарства у січні-лютому 2011р. Львівщина займала 12 місце в Україні, за індексом – 12-13 місця. Частка Львівщини з виробництва продукції сільського господарства становила 3,4%. Порівняно з аналогічним періодом попереднього року досягнуто зростання виробництва м'яса, зменшилося виробництво молока і яєць.

Поряд з вищенаведеним, на розмір господарств та їх підрозділів впливають також фактори керованості і оперативності управління, а також суб'єктивні фактори, а саме: вміння керівника знайти правильне організаційне рішення, вигідних партнерів для постачання засобів виробництва та здійснення збуту продукції, створити сприятливий мікроклімат в трудовому колективі. Лише у 15% реформованих сільськогосподарських підприємств працюють керівники і фахівці, що відповідають сучасним вимогам господарювання [2, с.69]. Більшість агропромислових підприємств не йдуть далі складання виробничої програми, не планують витрати і собівартість продукції, не складають фінансовий план, не розробляють госпрозрахункові плани підрозділів [3, с. 5]. Таким чином, вдосконалення організації управління є однією з найважливіших проблем, яка потребує негайного вирішення.

Для підвищення рівня продовольчого забезпечення країни необхідно розвивати агропромисловий комплекс шляхом формування в ньому нових

економічних відносин, створення механізму державного регулювання, що включає комплекс заходів впливу на процеси, що відбуваються в сільськогосподарському секторі.

Об'єктивно зростає необхідність активної участі держави у функціонуванні сільськогосподарського виробництва. Сформована економічна ситуація в аграрному секторі багато в чому пояснюється відсутністю послідовного впровадження науково обґрунтованої стратегії розвитку АПК. У період реформування уряд здебільшого виявляв політичну реакцію на кон'юнктурні потреби власника в АПК, не беручи до уваги довгострокові перспективи. Зазначені аспекти сучасної ситуації в аграрному секторі диктують нагальну потребу посилення ролі держави в економіці, перегляд концептуальних основ аграрної політики.

Модернізація економічної політики держави в даній сфері припускає вибір стратегічних цілей, завдань, обґрунтування пріоритетних напрямків розвитку, розробку відповідних заходів і інструментарію досягнення мети. Узагальнення досвіду реформування аграрної сфери дозволяє виділити наступні принципи політики держави:

1. Агропромислове виробництво представляє собою складну систему зі своїми внутрішніми взаємозв'язками. Держава повинна розробляти та впроваджувати програми розвитку сільського господарства разом з визначенням стратегічних пріоритетів розвитку всіх суміжних секторів економіки, а також соціальної сфери села.

2. Аграрна політика повинна враховувати весь комплекс питань розвитку даного сектора, всі аспекти проблеми – виробничий, правовий, зовнішньоекономічний, соціальний. Однією з суттєвих помилок реформування аграрної сфери виявилось те, що влада розпочала його, не маючи єдиної концептуальної основи.

3. Для подолання екстенсивного та інерційного сценарію розвитку аграрного сектора необхідним є збільшення обсягів бюджетної підтримки. Поряд із цим, потрібно визначити пріоритетні напрямки витрати бюджетних коштів, що забезпечують максимум віддачі від виділених коштів.

4. Необхідно брати до уваги природно-екологічні особливості сільського господарства. Потрібно здійснювати контроль за якістю та екологічною чистотою сільгосппродуктів і продовольства.

5. Сприяння держави щодо розвитку сільського господарства на кілька років уперед відповідно до довгострокових циклів сільськогосподарського виробництва. Для цього необхідно, у першу чергу, створення нормативно-правових рамок розвитку сільського господарства на період до 2030 р.

6. У розвинених країнах наука, наукоємні технології, активна інноваційна діяльність є основою сучасного сільськогосподарського виробництва. Інноваційні фактори обумовлюють 80 – 85% економічного росту. Реалізація зазначених принципів аграрної політики буде сприяти зближенню аграрного та промислового секторів економіки й в остаточному підсумку призведе до того, що інтереси окремих ланок агропромислового виробництва будуть не

суперечити, а доповнювати один одного. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу та промислових розробок у первинний сектор економіки суттєво підвищує продуктивність праці в ньому.

Таким чином, сучасний рівень розвитку аграрної сфери економіки вимагає здійснення організаційних заходів щодо оптимізації організаційного, економічного та соціально-психологічного механізмів господарювання як на рівні агроформувань в цілому, так і на рівні внутрішньогосподарських структурних підрозділів зокрема.

Висновки. Подальше функціонування підприємств агропромислового комплексу та розвиток між ними організаційно-економічних відносин потребує формування надійної економічної безпеки. Рівень економічної безпеки суб'єктів АПК залежить від того, наскільки їх власники чи система менеджменту здатні уникнути можливих загроз зовнішнього середовища та ліквідувати наслідки шкідливих проявів окремих його складових. Подальші розвідки в межах проблеми мають передбачати опрацювання методологічних прийомів та інструментарію щодо запобігання негативним наслідкам ризиків та загроз.

Література

1. Баланюк І.Ф. Організаційне забезпечення нового етапу розвитку аграрних відносин / І.Ф. Баланюк // Економіка АПК. – 2002. - № 9. – С. 37.
2. Кириленко І.Г. Напрями підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського виробництва / І.Г. Кириленко // Економіка АПК.- 2005. -№11. – С. 69.
3. Малік М.Й. Кооперація в сільському господарстві України: стан і перспективи / М.Й.Малік // Економіка АПК. – 2005. – №12. – С.5.
4. Месель-Веселяк В.Я. Реформування аграрного сектора економіки України (здобутки, проблеми, вирішення) / В.Я. Месель-Веселяк // Вісник економічної науки України. 2010. – №2. – С. 205 - 211.
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року” від 19 вересня 2007 р. № 1158.
6. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – №11. – С.10.
7. Статистичний збірник Львівської області за 2010 рік / Головне управління статистики у Львівській області. Під заг. кер. С.О. Матковського. – Львів: 2011. – 366 с.

Summary

Smolynets I.B.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskyj*

THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF OPERATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN CONDITIONS OF ECONOMY

Theoretical and practical studying of opportunities and also substantiation of actions on maintenance of normal functioning the enterprises in agrarian sector of economy in view of influence of separate organizational-economic aspects of their activity.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2011 р.